

УДК 658:338.43.01

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ ЯК ОСНОВНИЙ МОТИВ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Пелешко І.Ю. – аспірант, Житомирський національний агроекологічний університет

Постановка проблеми. Питання інтеграційного розвитку набуває все більшого значення для вітчизняної економіки. Поширення у світі великих корпоративних структур з інтегрованим у них дрібним бізнесом перетворює на неконкурентоспроможні будь-які інші бізнесові структури, які прагнуть зайняти своє місце у глобалізаційному середовищі. У зв'язку з цим, відбувається налагодження зв'язків взаємодії між підприємствами. Одним з основних критеріїв доцільності розвитку цієї взаємодії на інтеграційних засадах визнається отримання партнерами позитивного синергетичного ефекту, який виконує роль імпульсу, що стимулює поширення інтеграційних зв'язків. Це підтверджує доцільність використання синергетичних підходів у забезпеченні розвитку інтеграційних процесів.

Стан вивчення проблеми. Важливий внесок для осмислення поняття синергізму зробили Г. Николіс, І. Прігожін, І. Стенгерс, Г. Хакен та інші. Розглядом системних ефектів у рамках системного аналізу займалися П. Баклі, М. Кассон, І.В. Блауберг, У.Р. Ешбі, Е.М. Мірський, Дж. Хамела, К. Прахалада, Е.Л. Наппельбаум. Серед економістів, які приділяють велику увагу ефектам взаємозв'язку елементів, слід виділити І. Ансоффа, М. Портера, Е.Дж. Доллана, Б. Карлоффа, Р. Коуза, Р. Рамелта, А. Стрікланда, А. Томпсона, Р. Фостера. Незважаючи на широку популярність у науковій літературі концепції синергізму, у контексті прикладних економічних досліджень та розвитку інтеграційних систем цей методологічний підхід залишається недостатньо розвинутим.

Завданням дослідження є визначення та обґрунтування значення синергетичного ефекту в загальній сукупності мотиваційних чинників інтеграції. Подолання невизначеності розвитку інтеграційних процесів стає тим більш важливим, чим значимішим є можливий ефект при ухваленні рішення про інтегрування. У процесі дослідження використано абстрактно-логічний метод, зокрема, метод індукції і дедукції, аналізу і синтезу та співставлення явищ для систематизації окремих фактів, формулювання теоретичних узагальнень, висновків і пропозицій.

Результати досліджень. Синергія (синергетичний ефект) (гр. *synergos* – той, що діє разом) характеризується появою нової продуктивної сили або якісно нових джерел розвитку, підвищення ефективної діяльності в результаті поєднання окремих частин, елементів, факторів в єдину систему за рахунок так званого системного ефекту (емерджентності) [6, с. 30]. Синергетика є вченням про взаємодію. Засновником синергетичного наукового напрямку та винахідником терміну “синергетика” вважається професор Герман Хакен, який визначив, що синергетика займається вивченням систем, які складаються з великої (надвеликої) кількості елементів, компонент або підсистем, взаємодіючих між собою складним чином [9]. Г.Хакен вкладає у дане поняття подвійний зміст: 1) синергетика як теорія виникнення нових властивостей у цілому, що складається із взаємодіючих об'єктів; 2) синергетика як міждисциплінарний підхід, який вимагає співпраці спеціалістів різних сфер. Слід відмітити, що на даний час синергетика є одним з найпопуляр-

ніших та перспективних пізнавальних підходів, який застосовується і для пояснення взаємодії інтеграційних систем.

І. Ансофф використав термін “синергія” для обґрунтування позитивного ефекту від групових структур в організації компаній [2]. Синергія, за визначенням Б. Карлофа, означає “наявність стратегічних переваг, які виникають при об’єднанні двох або більше підприємств в одних руках, при цьому підвищується ефективність, що виявляється в зростанні продуктивності та зниженні витрат на виробництво” [5, с. 152].

У процесі інтеграції завдяки виробництву і реалізації кінцевої продукції створюється додатковий синергетичний ефект [1, с. 402]. Синергетичний ефект виникає внаслідок об’єднання фінансового, матеріального, трудового, інтелектуального та інформаційного потенціалу підприємств-учасників інтегрованої структури. Він є результатом більш ефективного використання ресурсів, зниження витрат, усунення дублювання функцій, обміну досвідом. Виділяють ефект масштабу, торговельний, операційний, інвестиційний та управлінський синергізм, ефект розміщення, синергію організаційної структури, робітничих колективів та глобальних транспортних систем [3, с. 43].

Ефект масштабу, що виникає внаслідок об’єднання декількох бізнес-одиниць, проявляється у зниженні витрат завдяки підвищенню коефіцієнта завантаження обладнання, використання загального персоналу, створення єдиної збутової служби. Більш високий ступінь використання виробничих потужностей і персоналу, розподіл накладних витрат, переваги загальних закупок великих партій товарів є операційним синергізмом. Інвестиційний синергізм може бути наслідком спільного використання обладнання, загальних запасів сировини, переміщення наявних інвестиційних ресурсів на більш ефективні напрями. Найбільший синергетичний ефект досягається внаслідок створення нової організаційної структури, у якій усувається дублювання функцій і взагалі роботи різних відділів та секторів. Поширення інформаційних і комунікаційних технологій забезпечили підвищення ефективності взаємодії підприємств на засадах співробітництва.

Синергетичний ефект в інтегрованій системі досягається за рахунок підвищення контролю між суміжними стадіями виробництва, кращого розуміння потреб різних стадій спільного виробничого процесу. Наприклад, коли у виробництві компонентів і кінцевої продукції використовується схожа технологія, якість компонентів поліпшується, що дає змогу реалізувати переваги інтеграції виробництва. На думку Є. І. Ходаківського, синергетичний ефект пов’язаний з тим, що комбіноване використання кількох взаємоузгоджених стратегій виявляється кориснішим, аніж ізольоване впровадження якоїсь однієї. Адже при цьому різні фактори так впливають один на одного, що здатні разом досягти більшого, ніж за окремого їх застосування [8, с. 72].

Слід відзначити, що виникнення інтеграційних структур є закономірним процесом розвитку економічної системи. Він обумовлений, з одного боку, характером розвитку, умовами, динамічними змінами макросередовища, а з іншого, – закладений в стратегії розвитку сучасного підприємства, яка націлена, насамперед, на зростання та зберігання конкурентних переваг та, крім того, визначається перевагами централізації і концентрації капіталу.

Стрижнем парадигми забезпечення індивідуальної рівноваги аграрного виробництва є синергетична теорія, яка ставить на один рівень за значимістю ознаки стійкості та хаотичності. Тобто, кожна організація прагне зберегти свою цілісність і використовує для цього весь свій потенціал. М. Павловський вважає, що система

є стійкою, якщо невеликі збурення її приводять до незначного падіння виробництва, яке з часом не зростає [7]. Стійкість є необхідною, але недостатньою умовою для економічного зростання. Якщо ж система нестійка, то не можна говорити про її розвиток. При цьому хаос розглядається як творча сила, яка здатна забезпечити продуктивне руйнування (тобто таке, що слугує початком зародження більш прогресивного), послабити чи нейтралізувати нераціональні форми організації виробництва та деструктивні складові існуючої структури.

В інтеграційному формуванні будь-які трансформаційні процеси можуть бути розглянуті як процеси розвитку. Сюди відносяться інноваційні процеси, зростання підприємства, реінжиніринг бізнес-процесів підприємства. У процесі створення інтеграційних структур потрібно враховувати вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища та практичного досвіду (рис.1). Характеризуючи джерела синергійного ефекту, можна визначити такі з них, як економія витрат, зменшення транзакційних витрат на проведення операції, підвищення результативності управління, посилення влади на ринку за рахунок послаблення позицій конкурентів.

Синергетиці притаманна ідея нелінійності, яка вбирає в себе альтернативність варіантів розвитку інтеграційних структур в агробізнесі. Виробничо-економічні системи відчувають вплив випадкових, незначних чинників, які стимулюються неврівноваженістю та нестабільністю розвитку макросередовища і накопичують потенціал флуктуацій, біфуркацій, фазових і самочинних переходів. У таких багатокomпонентних системах виникають і підтримуються локалізовані процеси (структуризація), у природі яких цілком можлива присутність інтеграції, об'єднання субструктур у певну цілісність. Але при цьому паралельним варіантом їх розвитку залишається підвищення ймовірності хаотичного розпаду на етапі надмірного ускладнення властивої їм архітектури [4, с. 149].

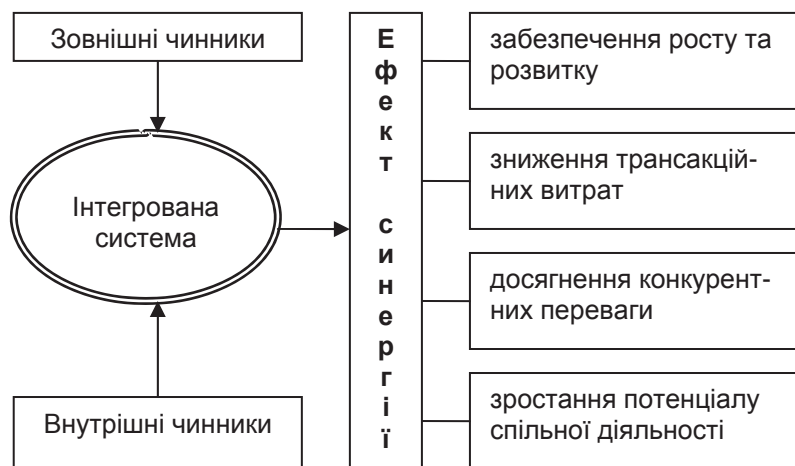

Рис. 1. Схема інтеграційної синергії
Джерело: власні дослідження.

При оцінці синергетичного ефекту інтеграційної взаємодії підприємств найчастіше виникають такі проблеми, як: багатогранність та поліаспектність партнерських відносин, асиметричність інформації про результати взаємодії для кожного з партнерів. Навіть якщо відносини співробітництва вигідні більшості учас-

ників, їх все рівно складно налагодити. Найбільш складні питання забезпечення синергії пов'язані з пошуком системи принципів сумісної поведінки на ринках, механізмів підпорядкування особистих інтересів загальній стратегії. Одержати позитивний результат можливо тільки за умови високої якості інтеграції окремих компонентів системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Синергія – це переваги, які з'являються при вдалому комбінуванні окремих елементів, коли загальний ефект перевищує суму ефектів потенціалу цих елементів. Дослідження розвитку інтеграційних систем крізь призму синергетики з урахуванням емерджентності та резервів адаптації її складових частин до змін у зовнішньому середовищі дозволяє обґрунтувати можливі зміни в динаміці виробництва відповідно до наявних ризиків і загроз.

В основу вибору напрямку інтеграції підприємств повинна бути покладена можливість здобуття позитивного синергетичного ефекту. У даному випадку він може виникнути завдяки економії, обумовленої масштабами діяльності, комбінуванням взаємодоповнюючих ресурсів, мінімізацією транзакційних витрат, взаємодоповнюваністю в області НДДКР. Використання синергетичного підходу важливо для забезпечення конструктивного варіанту еволюції інтеграції в аграрному бізнесі та нейтралізації деструктивних факторів впливу на її розвиток.

Перспективу подальших досліджень слід направити на вивчення розвитку інтеграційних процесів у вітчизняному агробізнесі з одночасним виділенням чинників, які здійснюють стимулюючий або, навпаки, стримуючий вплив на інтеграційний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 520 с.
3. Гатауллин Т. Синергия как фундаментальное свойство экономики / Т. Гатауллин, В. Малинин // Международная экономика. – 2006. – № 7. – С. 42-45.
4. Калинин Э.Ю. Методологический анализ статуса нелинейности в естествознании / Э.Ю. Калинин // Самоорганизация и наука: опыт философского осмысления. – М., 1994. – С. 148-161.
5. Карлоф Б. Деловая стратегия: концепция, содержание, символы / Б. Карлоф. – М.: Экономика, 1991. – 240 с.
6. Лапшин Г.Г., Хачатуров А.Е. Синергетический эффект при слияниях и поглощениях компаний / Г.Г. Лапшин, А.Е. Хачатуров // Менеджмент в России и за рубежом. – 2005. – № 2. – С. 28-31.
7. Павловський М.А. Стратегія розвитку суспільства / М.А. Павловський. – К.: Техніка, 2001. – 312 с.
8. Синергетика економічних систем: [навч. посібник] / І.Г. Грабар, Є.І. Ходаківський, О.В. Вознюк, Л.Ю. Возна. – Житомир, 2003. – 244 с.
9. Хакен Г. Синергетика: иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах / Г. Хакен. – М: Мир, 1985. – 423 с.
10. Buckley P. The Economic Theory of the multinational enterprise / P. Buckley, M. Casson. – London: Macmillan, 1985. – 235 p.

11. Prahalad C.K. The Core Competence of the Corporation / C.K. Prahalad, G. Hamel // Harvard Business Review. – 1990, May-June. – P. 79-91.
12. Richard E. [The empirical determinants of vertical integration](#) / E. Richard, M. Ralph // Journal of Economic Behavior and Organization. – 1988, Volume 9, Issue 3. – P. 265-279.

УДК 31:004

ПЕРСОНІФІКОВАНИЙ ОБЛІК ВІДОМОСТЕЙ У СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Пелих І.В. – к. е. н., Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Нині нова пенсійна система, особливо її накопичувальна частина, спрямована на виховання економічної самостійності та відповідальності громадян за стан особистого матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це повинно змусити членів суспільства вже сьогодні замислитися над тим, що вони отримають по завершенні своєї трудової діяльності, підвищити їх зацікавленість у контролі за належною сплатою роботодавцями страхових коштів до Пенсійного фонду України.

Персоніфікований облік входить у комплекс заходів, пов'язаних із проведенням пенсійної реформи, головна мета якої – збільшення державних гарантій у досягненні більш високих соціальних стандартів, а також реалізація принципу «заробітку на старість», залежно від результатів праці кожного громадянина країни та його внесків на пенсійне страхування.

Стан вивчення проблеми. Питанням розвитку та ефективного ведення персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування присвятили свої наукові праці такі вітчизняні вчені-економісти, фахівці, як: Б.О. Зайчук, О.Б. Зарудний, С.Б. Березіна, В.Т. Александров, С.М. Недбаєва, В.С. Никитенко та інші.

Завдання і методика досліджень. Основними завданнями розвитку персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є: формування єдиного державного автоматизованого банку даних про фізичних осіб, в якому накопичуються відомості по всіх працюючих щодо нарахованої заробітної плати, страхових внесків та стажу, тобто створення інформаційних передумов для визначення розміру пенсії кожному працівнику відповідно до результатів його праці та особистих внесків у справу пенсійного страхування протягом усієї його трудової діяльності, а також розвиток зацікавленості застрахованих осіб у сплаті страхових внесків до Пенсійного фонду України.

Результати досліджень. Персоніфікований облік – це збір, обробка, систематизація і зберігання передбачених законодавством про пенсійне забезпечення відомостей про фізичних осіб, що використовуються для визначення права на пенсію та її розміру. Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» органи Пенсійного фонду ведуть облік усіх застрахованих осіб та персоніфікований облік надходження страхових внесків, створюють і